DR. JOŽEF KRAJNC

(Škale 17. 2. 1821 - Praga 22. 2. 1875)

Pravnik in univerzitetni profesor dr. Jožef Krajnc (tudi Josip Kranjec, Josip Krajnc, Josip Kranjc, Jožef Kranjc, Josef Krainz) je bil (poleg Tomaža Dolinarja) najpomembnejši slovenski jurist evropskega slovesa v 19. stoletju. Rojen je bil 17. februarja 1821 na Strževi domačiji v Škalah pri Velenju, umrl pa je 22. Februarja 1875 v Pragi.

Po začetnem šolanju v Škalah je, kot nadarjeni dvanajstletni učenec, izobraževanje nadaljeval v tretjem razredu normalke v Celju, kjer je končal tudi gimnazijo. Pravo je študiral v Gradcu, kjer je bil leta 1849 promoviran v doktorja prava, istega leta pa je na graški univerzi postal tudi privatni docent civilnega prava v slovenskem jeziku. Njegova akademska kariera in tudi nasploh predavanja v slovenščini na tukajšnji univerzi sta bila začasno končana z nastopom absolutizma leta 1854. Vendar je čez čas dobil mesto profesorja civilnega, trgovinskega in meničnega prava na pravni akademiji v Sibinju na Sedmograškem, kjer je deloval 16 let. Od tod je po imenovanju za profesorja avstrijskega civilnega prava v Innsbrucku po dveh semestrih prišel na praško univerzo, kjer je do prezgodnje smrti imel predavanja iz avstrijskega civilnega in rudarskega prava.

Krajnc je zasnoval moderni sistem avstrijskega civilnega prava, pri čemer je položil temelj znanstvene in sistematične obdelave občega državljanskega zakonika. Po smrti je rokopis njegovega sistema priredil in objavil prijatelj in znanstveni sodelavec Leopold Pfaff. Ta sistem je kot prvo in najboljše delo te vrste imel velik ugled in je nazadnje kot Krajnc-Pffaf-Ehrenzweig tvoril eno izmed glavnih sredstev pri znanstveni in praktični obravnavi avstrijskega civilnega prava.

Med kratko politično dejavnostjo je bil v letih 1848 in 1849 poslanec za slovenjgraški okraj v dunajskem državnem zboru. Skupaj z dr. Kavčičem je bil najaktivnejši in tudi najnaprednejši slovenski poslanec. Najpomembnejše je bilo Krajnčevo zavzemanje za program zedinjene Slovenije, pri čemer se je med drugim zavzemal tudi za enakopravnost slovenskega jezika v šolah in na sodiščih.

Najbolj odmevno je bilo njegovo glasovanje, predvsem pa zavzemanje, za takojšnjo uresničitev sklepa dunajskega parlamenta o odpravi podložništva. Po ukinitvi državnega zbora se je Krajnc prenehal politično udejstvovati. Zaradi svojih političnih stališč pa je imel kasneje precej težav v akademski karieri. Tako je bila med drugim bila zavrnjena njegova prošnja za profesuro na graški univerzi.

Stara Strževa domačija v Škalah, kjer se je rodil Jožef Krajnc.

— 86 —

vorojene svobode, ino proč z vsem, kar bi Vas od poja postave, lepiga reda ino pametnega prevdarjenja pelalo na pot zmešnjave ino razvuzdanosti; zakaj brezpostavnost je mati vse nesreče ino vse sužnosti.

Serčno podajte si roke, ino z nami glas povzdignite: Živili! naš premili, vstavni Cesar, živila naša Štajerska dežela, živili vsi narodi, ki pričakujejo svojo srečo pod vladarstvam ustavnega Cesarja na Austrijanski zemlji.

V Gradcu od načasnega deželskega Štajerskega zbora 8. dan Listopada 1848.

Ignac graf Attems *s/r.*

deželni poglavar.

K. G. vitez od Leitner *s/r.*

1vi št. st. tajnik.

Levica v deržavnemu zboru.

Dosti Slavjanov je, ki se grozijo nad samim imenam zgoraj imenovane stranke, ino misleči, de v njej ni druziga, kakor množina hudobnežov ino slavjanojednih Nemčonov, deržijo vsakiga, posebno pa Slavjana, ki včasi z njo potegne, za sovražnika Austrie ino izdajavca Slavjanstva. Gotovo pa skuz to mnogo poslancam krivico delajo. Levica je potreben del vsakiga parlamenta, brez nje si ne desnice ne srede misliti ne zamoremo. Ona representira terdno naprejstvo, ino resnica je, de se je tudi naša levica pred dnevi kozaperske v čisto politiških rečeh, ki narodnost ne zadevajo, za pravo svobodo bolj junaško poprijela, kakor desnica, ino pri takih prašanjah nobeden Slavjan svojiga naroda ni izdal, ako je včasi z njo potegnil. Le v dnevih mesca kozoperska se je ta stranka na krivo pot zašla, ino se je hudo pregrešila nad ljudstvam ino prestolam; torej je pa tudi ob sočutje (simpatijo) vsakiga iskreniga Slavjana prišla.

Tudi mene so neki gospodje obdolžovali, de sem slavjansko reč zapustil, ker sem mnogokrat svoj glas z levicoj zedinil. De je to gola laž, se iz tega skaže, ker je dosihmal v zboru bilo le malo prašanj zastran slavjanske narodnosti, ino pri tacih sem vsakokrat brez razločka z Českoj desnicoj glasoval. Pri drugih rečeh pa ne morem zamolčati, de so se gospodje Čehi dostikrat za prijatle aristokracije skazali, ino pri takih perložnostih sem se od njih ločil, ino z levicoj deržal, kar me je ravno po krivim v sumljivost nemškutarstva spravilo. Naš verli rojak, g. Dr. Kavčič, ki svoj sedež v sredi levice ima, je vsakokrat glasoval, kakor jes; zakaj se pa od njega kaj taciga ne terdi? De sem pa v dnevih kozoperska bil nasprotnik vsega perzadevanja zbornih levičnjakov mi bo vsakteri spričoval, kdor me je v Dunaji poznal. Dokler sem pri sejah tistiga zborniga štora (Rumpfparlament) pričejoč bil, nebeno odločbo z svojim glasam podpiral nisem, desiravno so pervi sklepi zbora clo od svitliga Cesarja pohvaleni bili. Vedno čakajoč na vmirenje mesta, al pa na boljši perložnost, brez navornosti živlenja ino premoženja Dunaj zapustiti, ktero poželenje sem tudi drugim poslancam razodel, sem scer zadnič bil permoran, v timu puntarskimu guezdu ostati; pa skoz to okoljšino, de zadnih sej nisem več obiskoval, sem pokazal, de na pravico ino Slavjanstvo nikdar pozabil nisem. To za odgovor tistim, ki mi kakor strašno pregreho očitajo, de sem pretečeni mesec v Dunaju ostal. Gradec, 19. Listopada 1848.

Dr. Jožef Krajnc.

Štajerska.

Dopis od za Drave. Neki Madžaroni, Židovi ino naši mestnjanski nemškutari so gerdo laž med Slovenci raztrosili, da Madžari najbolji zavoljo naših slavjanskih bander na Štajersko vdirajo. Zato so že nekteri lehkoverni podšuntani Slovenci iz velikiga straha pred Madžari svojo slovensko narodnost zatajili, ker so slovenske zastave nemilo poderli, ino na kose raztergali. Dragi Slovenci! nikar ne poslušajte takih lažnivcov, kteri hočejo naše verle slovenske domorodce pri ludstvu ob zaupanje pripraviti,

Prispevek z naslovom Levica v deržavnem zboru, ki je bil objavljen v Celskih novinah leta 1848, je pojasnilo Krajnca o ozadju njegovega delovanja kot poslanca v dunajskem državnem zboru. Očitke o nemškutarstvu Krajnc zavrača s pojasnilom razlogov zaradi katerih je enkrat glasoval skupaj z napredno nemško levico, drugič, ko je šlo za narodnostna vprašanja, pa s češko desnico.

Vsekakor so bili omenjeni očitki Krajncu nesmiselni, kajti prav leta 1848 je bil posebno aktiven pri pisanju člankov o potrebi po združitvi Slovencev v eno deželno skupino v okviru Avstrije. Pri tem je še posebej poudarjal, da za Slovence ni prihodnosti v zedinjeni Nemčiji.

Celske NOVINE.

Vrednik: Profesor Valentin Konšek. —

Te novine pridejo vsako sredo na svetlo: cena za četertinko leta 40 kr. po pošti 50 kr. sr

Nro. 19. 2. Listopada 1848.

Volivcam spodnega Štajera.

Brati Slovenci!

VBeču se je prekucija izvalila, in Cesar je moral iz grada svojih očetov, iz glavnega mesta našega Cesarstva pobegniti. Stranka Nemčanov in Madžarjov, ktera Austriansko monarhijo [samovlado] razdrobiti hoče, jo je bila izgojila. Znala je tud clo v deržavnemu zboru neke može zadobiti, kteri podpirajo krivični njeni namen. — Dežele so svoje poslance k deržavnemu zboru odposlale, naj bi tam ob pravicah ludstva ino pa prestola, ino ob sredstvah vse dele samoderžave po krepkih zvezkih v eno celotino zedinili, posvetovali, ino sklepe črez to za postave vterdili; ne pa k temu, da bi zamudivši te visoke dolžnosti, ino vklub svojemu važnemu namenu se združili z sovražniki Cesarstva ino njegovega prestola, in njim pomagali pri razrušenju obojih. To pa je storil deržavni zbor. On se je postavil na verh prekucije, on njo vodi, ino vse nareduje, orožjeno odbrambo naredbam Cesarjovim proti postavlati, ktere on za osnovanje mira ino reda narejati se prisilenga znajde.

Zato pa je tud kmalo pri izvali prekucije velikodosti poslancov, kteri spomnivši se svoje visoke naloge, na takim nepostavnim djanju deržavnega zbora niso hteli deleža vzeti, Beč zapustilo, ino pismeno protestiralo proti njegovim naredbam. Med timi so Tirolci ino Čehi. Iz tega vzroka tudi Vas, Slovenske brate, povabimo da svoje poslance k časi v pismah opomnite, naj deržavni zbor zapustijo zato, ker tam ne zamorejo več ne samo svojih dolžnosti spolnjavati, ampak še više so persileni, podpiravati prekucijo proti Cesarju, kteremu Vi dobrote vstave zahvaliti imate. Kdar bode prekucija v Beču vniščena ino pokoj sopet osnovan, tedaj naj vnovič tje pojdejo ino svoj poklic dogotovijo.

Vzemite si k sercu te besede, ino kmalo nje naj nasleduje domerno djanje, to je naš sovet, ki vašo blagostanje hoče.

Družba Slovenija v Gradcu.

Na znanje.

Z veliko žaloštjo sem zvedel, de blizo Slovengradca neki hudojezičnik okolj kvanta, de je v Poličanah od mene list brati slišal, v kterimu jes kmetam svetujem, de bi duhovnikam nič več ne verjeli, ino se ne dali od njih slepariti. Pred celim svetam jes tukej povem, de mi kaj taciga nikdar v glavo ni padlo; hudobneža pa, ki čast poštenih ljudi tako malopridno černi, zaničvanju pametnih, ino svoji vesti čes pustim.

Dr. Jožef Krajnc,
poslanc pri deržavnimu zboru.

glavarstva sostavijo, da se te šolske knige kak naj hitrej tudi pri nas u šole uvedejo. Želeti bi bilo, da se po celi Slovenji jednake šolske knige rabijo. Koristna kniga za male učence bi utegnila biti: „miloserčnost do žival;“ za bolj odrašene: „kmetijska kemija.“ Kar bude jedna ali druga učitelska skupščina sklenila, naj se po slovenskih časopisih razglasi, da se po tem takim vsi zložimo ino zjedinimo. — Mati Slovenija v sladkim zaupanju po vsi pravici pričakuje, da se bodo lete skupščine v duhu sadajne dobe obnašale: da budo zastopniki (reprezentanti) slovenskoga učilstva, u vsim svojim djanju in govorjenju tude krepki braniteli in podporniki naše slovenske narodnosti; da se u teh skupščinah prav po domače u slovenskim (ne tujim) jeziku posvetujejo za prid slovenske mladine; da so zapisniki tude slovenski, kak pri Nemcih nemški. Tako bomo zatorej slovenščini poravnali v pisarnice in šole! Bog daj!!

(Ž) Od Drave. Slovenščina po pisarnicah na Slovenskim od dne do dne bolj čerstve noge dobiva. Nedavno smo dobili slovensko oznanilo od (Hrastovca) pri sv. Ruperti na Goričkim, ktero se nam je prav dopadlo. — Zastran naslovov (Titel) samo na kratkim opomnim: nemška beseda: löblich, se mislim, z besedo: Slavni, slavna, slavno, najbolje posloveniti da. Pisatel imenovanoga oznanila naj prime našo priserčno hvalo za svoje lepo prizadevanje.

Alj zmotnjaki (Wühler) v slovenograški dolini ne bojo henjali peklenske laži kovati ino slabo ljudstvo proti poštenim ljudem šuntati?!! — —

Že je mogel slovenograški poslanc, častiti gospod dohtar Krajnc, svojo-pred celim svetam brez madeža stoječo poštenje, kteriga so mu taki zmotnjaki silno prekanjeno kradli, v Celskih Novinah skuz svojo, „na znanje“ rešovati. Žali Bog! de so clo nekteri lehkoverni duhovniki in dragi praznoglavni gospodečki, — brezduhni — samo od vetra zmotnjakov gnani klopoteci, — tisto verjeli ino črez gospoda dohtarja Krajnca — v mnogih perložnostih ino zbiraljšah strastno klepetali! — To je bilo veliko pohujšanje. — — Pa zdaj so že zopet eno gerdo, gerdo izkovali, namreč; de je Rotenturnski grajšak, častiti g. komisar Pahernik rekel: „Vsi, ki so na Sélah slovensko prošnjo na visoki deržavni zbor — zastran duhovskiga premoženja, ludskih šol i. t. d. — podpisali, — — bojo obešeni!!! ker so poslanca — skuz slovenšino tako oslepili, de je pravično (?) reč potertih kmetov — — — čisto zapustil, ino tim gosposkim perlizvavcam, Sélancam neko dolgo pohvalno pismo pisal, v katerimu je staroterške poterte kmete „prevročnjake ino velike zmotnjake imenoval: ino tako njihovo pravično (?) reč čisto zapustil!!“ *) Alj si zamore kdo drugi kakor peklenšek sam takšne laži izmisliti?! — —

Tudi so taki zmotnjaki — še zmerej modre ino poštene Selance, ki so na dan s. Martina ino s. Lizbete hotli (po navadi) v Šmarten iti, — za letašno leto — desetino i. t. d. plačvati, — na poti čakali ino po litovžah iskali: ino protili: „de jih bojo tepli ali — clo pobili, če kej plačajo!!“ Med temi hudobnežami je žalibože! tudi en Šmarski cerkveni ključar, po domače — cehmošter — nekoliko na Selance lajel! Taki ljudje vonderle sosebno — v černe bukve slišijo!?! — Slovenci! ki ste še pametni, in tedaj pošteni, izbrišite take hudobneže čisto iz vaše poštene tovaršije: zognite se jih, kjer kolj jih zagledate; de se njihoviga peklenskiga duha ne nalezete: in de toko na temu — ino na unimu svetu nesrečni ne postanete; — zakaj puntarske ljudi Bog vselej — tu alí tam — ojstro kaznuje. — Pa vonder kot pravi kristjani vedno za nje molite, rekoči: „Gospod! odpusti jim, zakaj oni ne vedo, kaj delajo.“ —

Na Selah 30. Listopada 1848.

Lipovšek,
pošteniga ljudstva prijatel.

*) Gotovo je g. poslanc pražne ino krivične reči zmotnjakov čisto zapustil, ker se zmerej bolj prepriča, kako lažnivo de mu pisarijo. —

Natiskar in založnik **Janez K. Jeretin.**

Krajnčev demanti z naslovom Na znanje, ki je izšel v Celskih novinah 2. novembra 1848, in pojasnilo avtorja Lipovška, ki je bilo objavljeno nekaj nekaj tednov kasneje v istem časopisu, je v zvezi s težavami, ki jih je Krajncu povzročil njegov razglas volilcem. Že naslednji dan po uradnem sprejemu zakona o odpravi kmečkega podložništva iz leta 1848, za katerega je Krajnc skupno z nemško levico glasoval v dunajskem državnem zboru, je to namreč s posebno okrožnico razglasil svojim volilcem. Na podlagi tega so kmetje odpovedali desetino in druge dajatve, kar je Krajncu nakopalo veliko sovražnikov med plemstvom in duhovščino. Bil je celo v sodni preiskavi z obtožbo, da kmete hujska k nasilju. Čeprav se je preiskava zanj ugodno končala, je ta dogodek močno škodoval njegovi poklicni karieri.

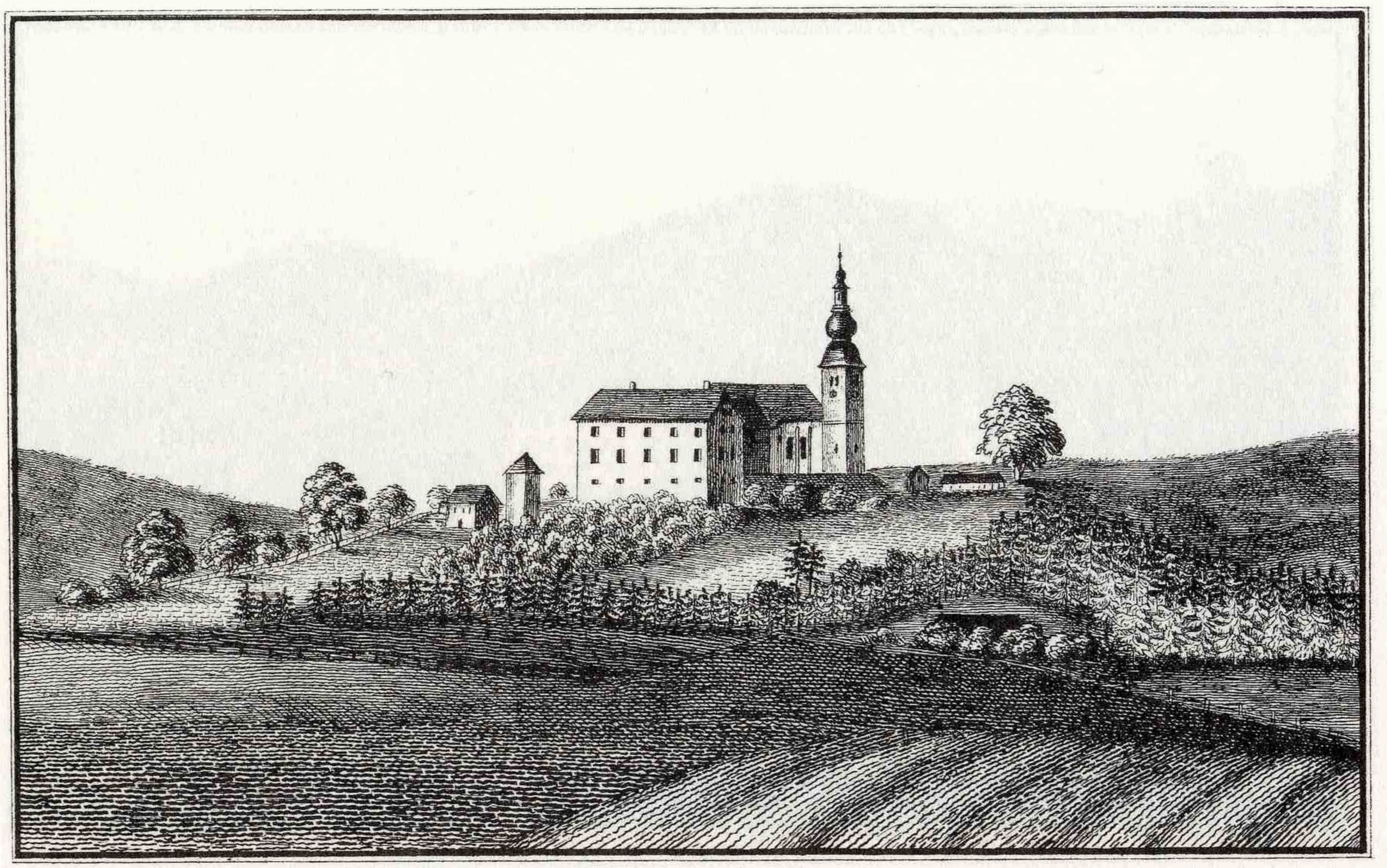

Veduta škalske prafarne cerkve sv. Jurija iz časov Jožefa Krajnca iz Stare Kaiserjeve suite.

Panorama Sibinja (rom. Sibiu, nem. Hermannstadt), danes romunskega mesta v Transilvaniji, v 19. stoletju pa dela Ogrske, kjer je Jožef Krajnc na pravni akademiji poučeval poldrugo desetletje. Pred tem je leta 1851 zaprosil za mesto izrednega profesorja za avstrijsko civilno pravo na univerzi v Gradcu. Pravna fakulteta je njegovo prošnjo podprla, graški gubernij pa ji je nasprotoval. Kljub podpori ministra grofa Leona Thuna je bila Kranjčeva prošnja zavrnjena.

Zato se je odločil za odvetništvo in je leta 1853 z odliko opravil izpit. Konkuriral je za odvetniško mesto v Celju, vendar je bil zavrnjen, po njegovem mnenju zaradi njegove vloge pri odpravi podložništva. Odločil se je za akademsko kariero in je bil leta 1855 imenovan za mesto profesorja civilnega, trgovskega in meničnega prava v Sibinju. Med službovanjem v tem mestu je med drugim napisal edino civilistično razpravo, ki je izšla še za časa njegovega življenja.

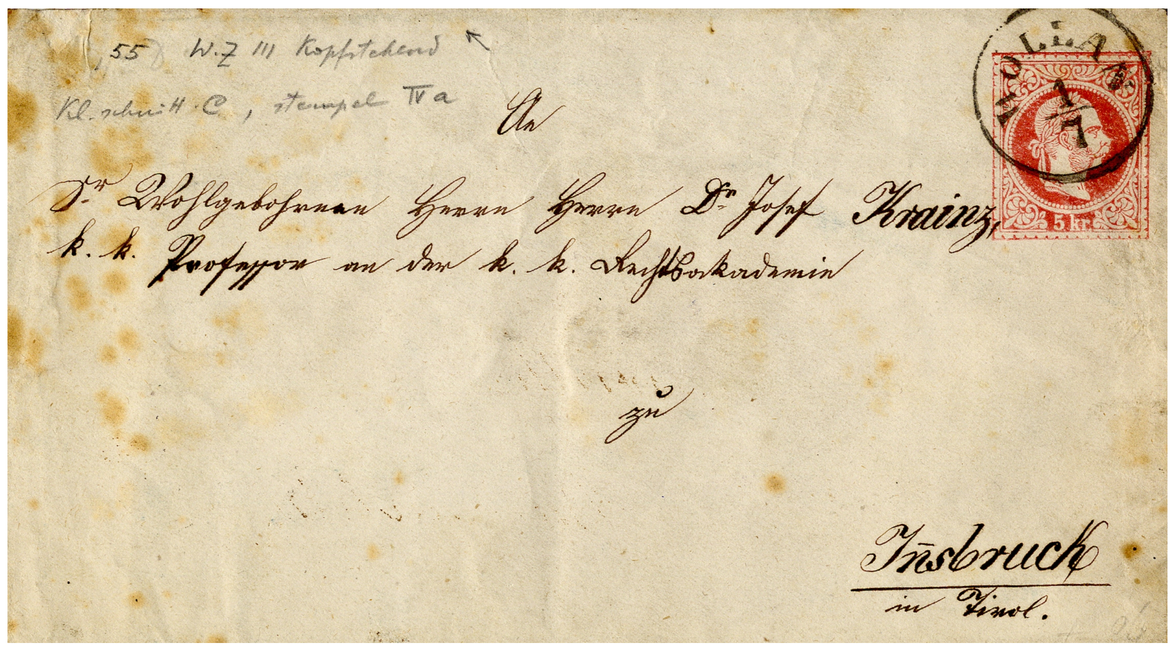

Od pisma, ki ga je neznana oseba iz Velenja poslala Jožefu Krajncu v Innsbruck, je ohranjena le kuverta. Po profesuri v Sibilju je bil Krajnc leta 1870 imenovan za profesorja civilnega prava v Innsbrucku, predaval pa je tudi zgodovino nemškega zasebnega prava. V Innsbrucku je predaval le dva semestra.

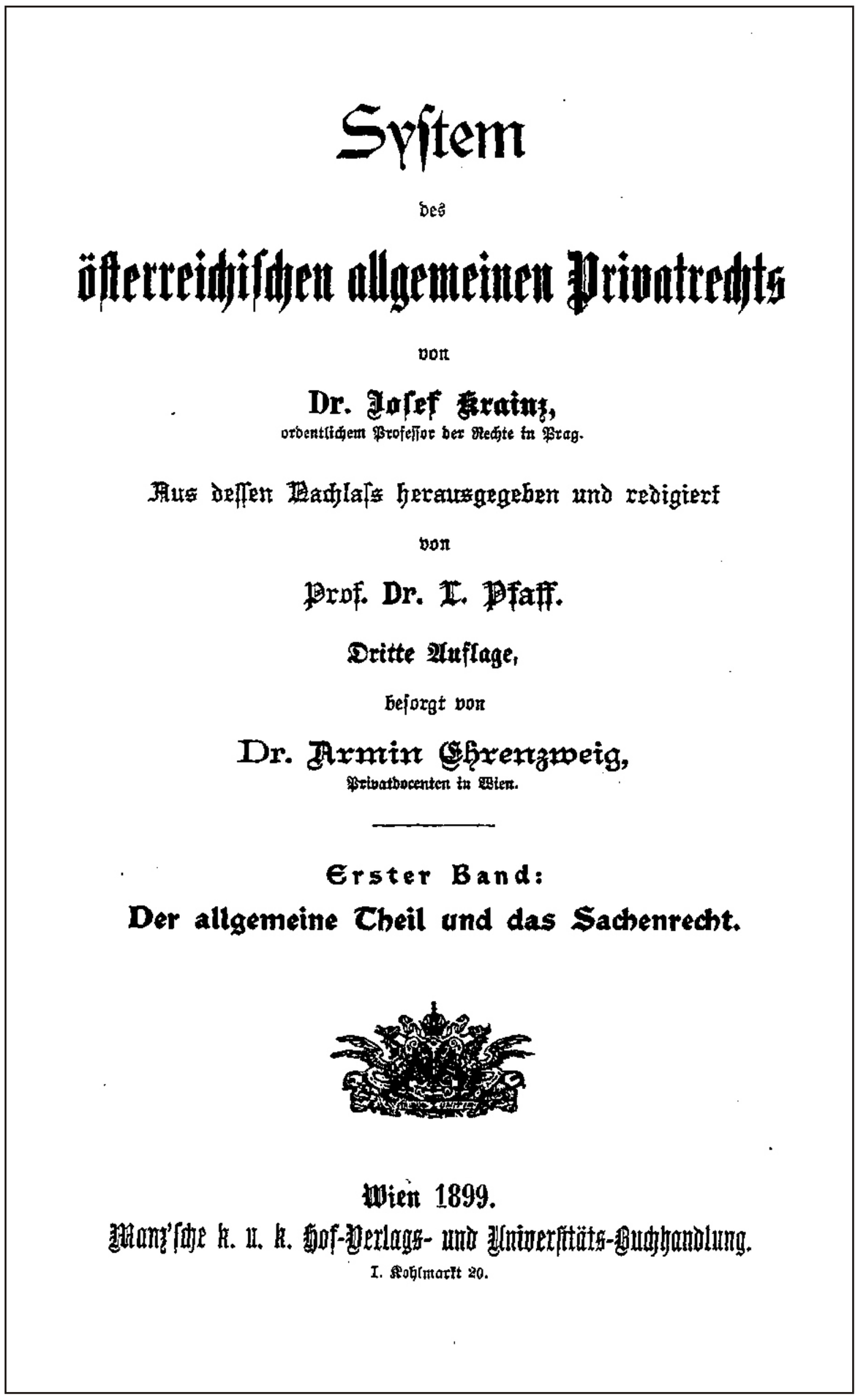

System

des

österreichischen allgemeinen Privatrechts

von

Dr. Josef Krainz,
ordentlichem Professor der Rechte in Prag.

Aus dessen Nachlass herausgegeben und redigiert

von

Prof. Dr. L. Pfaff.

Dritte Auflage,

besorgt von

Dr. Armin Ehrenzweig,
Privatdocenten in Wien.

Erster Band:

Der allgemeine Theil und das Sachenrecht.

Wien 1899.

Manz'sche k. u. k. Hof-Verlags- und Universitäts-Buchhandlung.

I. Kohlmarkt 20.

Prva izdaja Krajnčevega dela je naslovom System des osterreichischen allgemeinen Privatrechts je izšla leta 1885 in 1889. Leta 1894 je bila potrebna že druga izdaja, nato pa je do leta 1925 izšlo skupno šest izdaj tega temeljnega in odmevnega znanstvenega dela, s katerim je Krajnc položil temelje sistematični obdelavi občega državljanskega zakonika.

Na fotografiji je Pravna fakulteta Karlove univerze v Pragi. Na tedanji še enotni univerzi v Pragi se je izpraznilo mesto nemškega profesorja za avtrijsko civilno in rudarsko pravo in Krajnc ga je zasedel leta 1871. Na tej fakulteti je poučeval vse do zgodnje smrti leta 1875. Sprva je imel v narodnostno razburkani Pragi težave, kajti proti njemu kot Slovanu, ki je zasedal mesto nemškega profesorja, so demonstrirali nemški študenti. Za Krajnca so se v posebnem dopisu praškim študentom zavzeli njegovi nekdanji študenti iz Sibilja.

Na razglednici je cerkev Sv. Jurija v Škalah, kjer so leta 1900 Jožefu Krajncu vzidali spominsko ploščo, na kateri je pisalo: »Dr. Josipu Krajncu, prijatelju, pravniku in vseučiliščnemu profesorju ob petindvajsetletnici njegove smrti postavili rojaki.« Skupaj s cerkvijo je plošča izginila pod gladino Velenjskega jezera.

Najvažnejša pa so bila Krajnčeva stališča v zvezi s programom zedinjene Slovenije. Ta program, »temeljni preizkusni kamen slovenske politike 19. stoletja«, je večkrat jasno in odločno zastopal v slovenskem in nemškem tisku. Takole je o tem vprašanju pisal leta 1848 v Celjskih slovenskih novinah:

»Dragi Slovenci!

Naš svetli ino mili cesar so nam narodnost zagotovili. Narodnost, dragi Slovenci, je ta prva ino vseh dobrot narveča. Ona zapopade v sebi našo prihodnost ino svobodnost.

V zavezi Štajerski (torej skupaj slov. in nemška Štajerska – op. J. H.) pa ne bomo nikol narodnosti popolnoma deležni, ampak le če se vsi Slovenci zadinimo po jeziku, narodu in imenu... Naše pravo ime je imenitno, veliko sloveče – Slovenec, ne pa Štajerc, Korošec, Krajnc, ketere imena nas – per branju zgodopisov – le spomnijo, da so Nemci naš miroljubni narod po krivici razcepili, nas hlapce napravili, nam tlako ino druge težke davke nalagali... (tu se je uredništvo celo želelo nekoliko distancirati od Kranjčevih trditev in je v opombi dodalo: »Te teže so tudi Nemci imeli«)... mi smo bili – ko dobro veste, dozdaj le pošteni hlapci. Zdaj al nikol se bliža ura odrešenja, zdaj al nikol bomo iz teleg spreženi... pa le če mi po dani enakopravnosti Slovenci se združimo, če mi od zaveze Nemcov v isti deželi izstopimo. To je, eno posebno poglavarstvo, en posebni narodni zbor, naš jezik v šolah in pisarnicah ino naše pošteno ino imenitno ime tudi proti drugim narodom imeti. Če ne ne bomo nikolj polne enakopravnosti deležni, ampak bomo sčasam drugič hlapci. Per našem združenju s Slovenci – po goli en del od velikega premoženja štajerskih stanov nam sliši... to premoženje sliši celi deželi, celim ljudstvu, zakaj vsi so ga spravili, ali dozdaj se je malo tih denarjov v prid Slovencov obernilo in potrošilo – le nemški Gradec so ž njimi lepotili – le tu vse koristne naprave vpeljavali ino 20 nemških diakov je poprej štipendie dobilo, ko je na Slovence ena prišla, če so se ravno kam bolše učili...«

J. Krajnc, ces. kr. uradnik (25)

Tako jasne, odločne in radikalne besede, kot smo jih lahko slišali od tedaj komaj osemindvajset letnega Krajnca, bi lahko v tistih časih slišali morda le še od Prešerna, Matije Majerja – Ziljskega itd.

Odlomek iz prispevka Jožeta Hudalesa o Jožefu Krajcu, ki je izšel leta 1989 v zborniku z naslovom Škale.

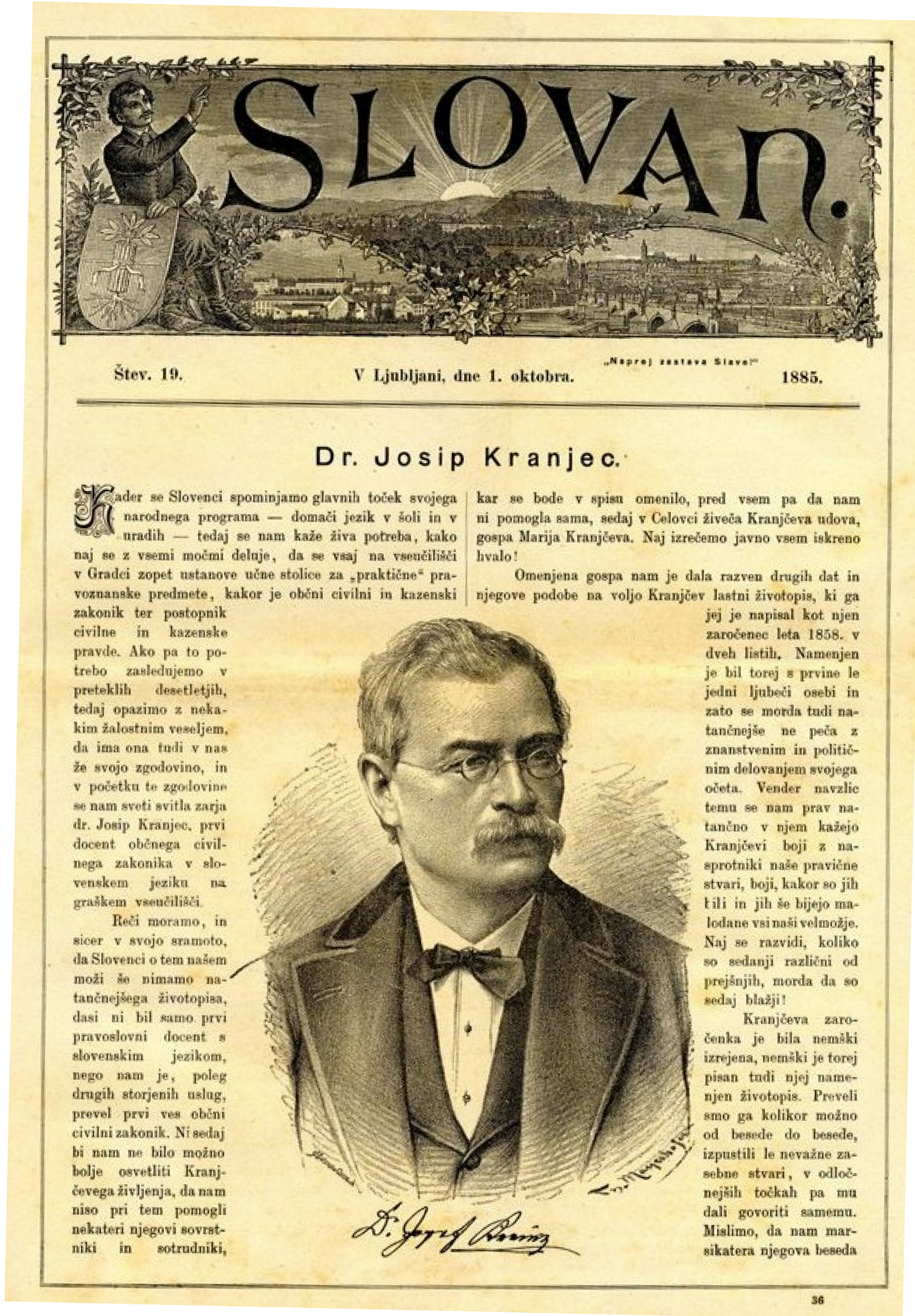

SLOVAN.

„Naprej zastava Slave!"

Štev. 19. V Ljubljani, dne 1. oktobra. 1885.

Dr. Josip Kranjec.

Kader se Slovenci spominjamo glavnih toček svojega narodnega programa — domači jezik v šoli in v uradih — tedaj se nam kaže živa potreba, kako naj se z vsemi močmi deluje, da se vsaj na vseučilišči v Gradci zopet ustanove učne stolice za „praktične" pravoznanske predmete, kakor je občni civilni in kazenski zakonik ter postopnik civilne in kazenske pravde. Ako pa to potrebo zasledujemo v preteklih desetletjih, tedaj opazimo z nekakim žalostnim veseljem, da ima ona tudi v nas že svojo zgodovino, in v početku te zgodovine se nam sveti svitla zarja dr. Josip Kranjec, prvi docent občnega civilnega zakonika v slovenskem jeziku na graškem vseučilišči.

Reči moramo, in sicer v svojo sramoto, da Slovenci o tem našem možu še nimamo natančnejšega životopisa, dasi ni bil samo prvi pravoslovni docent s slovenskim jezikom, nego nam je, poleg drugih storjenih uslug, prevel prvi ves občni civilni zakonik. Ni sedaj bi nam ne bilo možno bolje osvetliti Kranjčevega življenja, da nam niso pri tem pomogli nekateri njegovi sovrstniki in sotrudniki, kar se bode v spisu omenilo, pred vsem pa da nam ni pomogla sama, sedaj v Celovci živeča Kranjčeva udova, gospa Marija Kranjčeva. Naj izrečemo javno vsem iskreno hvalo!

Omenjena gospa nam je dala razven drugih dat in njegove podobe na voljo Kranjčev lastni životopis, ki ga jej je napisal kot njen zaročenec leta 1858. v dveh listih. Namenjen je bil torej s prvine le jedni ljubeči osebi in zato se morda tudi natančnejše ne peča z znanstvenim in političnim delovanjem svojega očeta. Vender navzlic temu se nam prav natančno v njem kažejo Kranjčevi boji z nasprotniki naše pravične stvari, boji, kakor so jih bili in jih še bijejo malodane vsi naši velmožje. Naj se razvidi, koliko so sedanji različni od prejšnjih, morda da so sedaj blažji!

Kranjčeva zaročenka je bila nemški izrejena, nemški je torej pisan tudi njej namenjen životopis. Preveli smo ga kolikor možno od besede do besede, izpustili le nevažne zasebne stvari, v odločnejših točkah pa mu dali govoriti samemu. Mislimo, da nam marsikatera njegova beseda

36

Leta 1885 je v Slovanu izpod peresa E. Volčiča izšel prvi obsežnejši življenjepis Jožefa Krajnca v slovenščini. Tistega leta, torej deset let po Krajnčevi smrti, je tudi prvič izšlo njegovo življensko delo o sistemu avstrijskega splošnega civilnega prava.

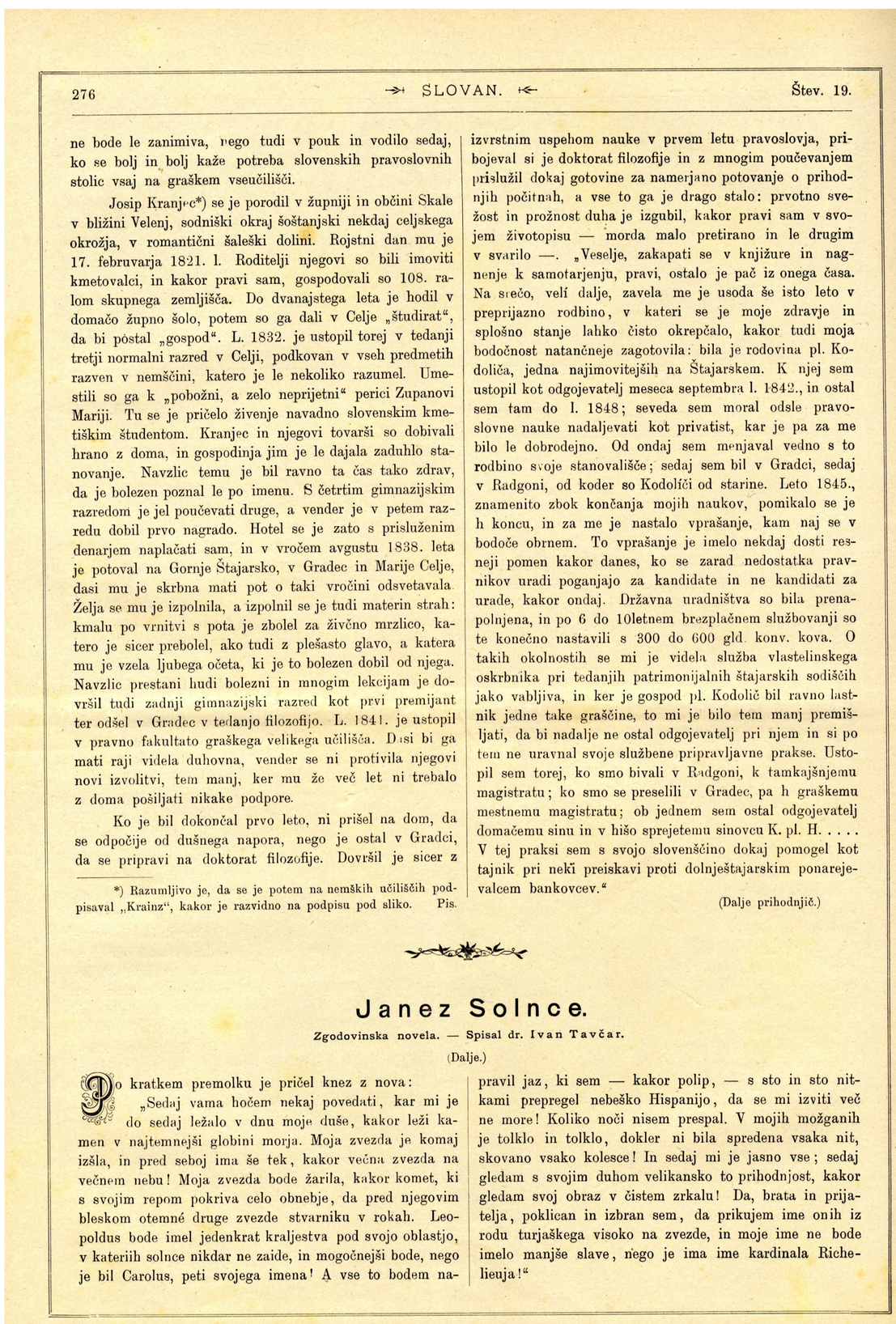

276 SLOVAN. Štev. 19.

ne bode le zanimiva, nego tudi v pouk in vodilo sedaj, ko se bolj in bolj kaže potreba slovenskih pravoslovnih stolic vsaj na graškem vseučilišči.

Josip Kranjec*) se je porodil v župniji in občini Skale v bližini Velenj, sodniški okraj šoštanjski nekdaj celjskega okrožja, v romantični šaleški dolini. Rojstni dan mu je 17. februvarja 1821. l. Roditelji njegovi so bili imoviti kmetovalci, in kakor pravi sam, gospodovali so 108. ralom skupnega zemljišča. Do dvanajstega leta je hodil v domačo župno šolo, potem so ga dali v Celje „študirat", da bi postal „gospod". L. 1832. je ustopil torej v tedanji tretji normalni razred v Celji, podkovan v vseh predmetih razven v nemščini, katero je le nekoliko razumel. Umestili so ga k „pobožni, a zelo neprijetni" perici Zupanovi Mariji. Tu se je pričelo življenje navadno slovenskim kmetiškim študentom. Kranjec in njegovi tovarši so dobivali hrano z doma, in gospodinja jim je le dajala zaduhlo stanovanje. Navzlic temu je bil ravno ta čas tako zdrav, da je bolezen poznal le po imenu. S četrtim gimnazijskim razredom je jel poučevati druge, a vender je v petem razredu dobil prvo nagrado. Hotel se je zato s prisluženim denarjem naplačati sam, in v vročem avgustu 1838. leta je potoval na Gornje Štajarsko, v Gradec in Marije Celje, dasi mu je skrbna mati pot o taki vročini odsvetavala. Želja se mu je izpolnila, a izpolnil se je tudi materin strah: kmalu po vrnitvi s pota je zbolel za živčno mrzlico, katero je sicer prebolel, ako tudi z plešasto glavo, a katera mu je vzela ljubega očeta, ki je to bolezen dobil od njega. Navzlic prestani hudi bolezni in mnogim lekcijam je dovršil tudi zadnji gimnazijski razred kot prvi premijant ter odšel v Gradec v tedanjo filozofijo. L. 1841. je ustopil v pravno fakultato graškega velikega učilišča. Dasi bi ga mati raji videla duhovna, vender se ni protivila njegovi novi izvolitvi, tem manj, ker mu že več let ni trebalo z doma pošiljati nikake podpore.

Ko je bil dokončal prvo leto, ni prišel na dom, da se odpočije od dušnega napora, nego je ostal v Gradci, da se pripravi na doktorat filozofije. Dovršil je sicer z izvrstnim uspehom nauke v prvem letu pravoslovja, pribojeval si je doktorat filozofije in z mnogim poučevanjem prislužil dokaj gotovine za namerjano potovanje o prihodnjih počitnah, a vse to ga je drago stalo: prvotno svežost in prožnost duha je izgubil, kakor pravi sam v svojem životopisu — morda malo pretirano in le drugim v svarilo —. „Veselje, zakapati se v knjižure in nagnenje k samotarjenju, pravi, ostalo je pač iz onega časa. Na srečo, velí dalje, zavela me je usoda še isto leto v preprijazno rodbino, v kateri se je moje zdravje in splošno stanje lahko čisto okrepčalo, kakor tudi moja bodočnost natančneje zagotovila: bila je rodovina pl. Kodoliča, jedna najimovitejših na Štajarskem. K njej sem ustopil kot odgojevatelj meseca septembra l. 1842., in ostal sem tam do l. 1848; seveda sem moral odsle pravoslovne nauke nadaljevati kot privatist, kar je pa za me bilo le dobrodejno. Od ondaj sem menjaval vedno s to rodbino svoje stanovališče; sedaj sem bil v Gradci, sedaj v Radgoni, od koder so Kodolíči od starine. Leto 1845., znamenito zbok končanja mojih naukov, pomikalo se je h koncu, in za me je nastalo vprašanje, kam naj se v bodoče obrnem. To vprašanje je imelo nekdaj dosti resneji pomen kakor danes, ko se zarad nedostatka pravnikov uradi poganjajo za kandidate in ne kandidati za urade, kakor ondaj. Državna uradništva so bila prenapolnjena, in po 6 do 10letnem brezplačnem službovanji so te konečno nastavili s 300 do 600 gld. konv. kova. O takih okolnostih se mi je videla služba vlastelinskega oskrbnika pri tedanjih patrimonijalnih štajarskih sodiščih jako vabljiva, in ker je gospod pl. Kodolič bil ravno lastnik jedne take graščine, to mi je bilo tem manj premišljati, da bi nadalje ne ostal odgojevatelj pri njem in si po tem ne uravnal svoje službene pripravljavne prakse. Ustopil sem torej, ko smo bivali v Radgoni, k tamkajšnjemu magistratu; ko smo se preselili v Gradec, pa h graškemu mestnemu magistratu; ob jednem sem ostal odgojevatelj domačemu sinu in v hišo sprejetemu sinovcu K. pl. H. . . . . V tej praksi sem s svojo slovenščino dokaj pomogel kot tajnik pri neki preiskavi proti dolnještajarskim ponarejevalcem bankovcev."

(Dalje prihodnjič.)

*) Razumljivo je, da se je potem na nemških učiliščih podpisaval „Krainz", kakor je razvidno na podpisu pod sliko. Pis.

Janez Solnce.

Zgodovinska novela. — Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Po kratkem premolku je pričel knez z nova:

„Sedaj vama hočem nekaj povedati, kar mi je do sedaj ležalo v dnu moje duše, kakor leži kamen v najtemnejši globini morja. Moja zvezda je komaj izšla, in pred seboj ima še tek, kakor večna zvezda na večnem nebu! Moja zvezda bode žarila, kakor komet, ki s svojim repom pokriva celo obnebje, da pred njegovim bleskom otemné druge zvezde stvarniku v rokah. Leopoldus bode imel jedenkrat kraljestva pod svojo oblastjo, v katerih solnce nikdar ne zaide, in mogočnejši bode, nego je bil Carolus, peti svojega imena! A vse to bodem napravil jaz, ki sem — kakor polip, — s sto in sto nitkami prepregel nebeško Hispanijo, da se mi izviti več ne more! Koliko noči nisem prespal. V mojih možganih je tolklo in tolklo, dokler ni bila spredena vsaka nit, skovano vsako kolesce! In sedaj mi je jasno vse; sedaj gledam s svojim duhom velikansko to prihodnjost, kakor gledam svoj obraz v čistem zrkalu! Da, brata in prijatelja, poklican in izbran sem, da prikujem ime onih iz rodu turjaškega visoko na zvezde, in moje ime ne bode imelo manjše slave, nego je ima ime kardinala Richelieuja!"

Dr. Jožef Krajnc je bival na različnih koncih Avstrijskega cesarstva oz. Avstro-Ogrske monarhije

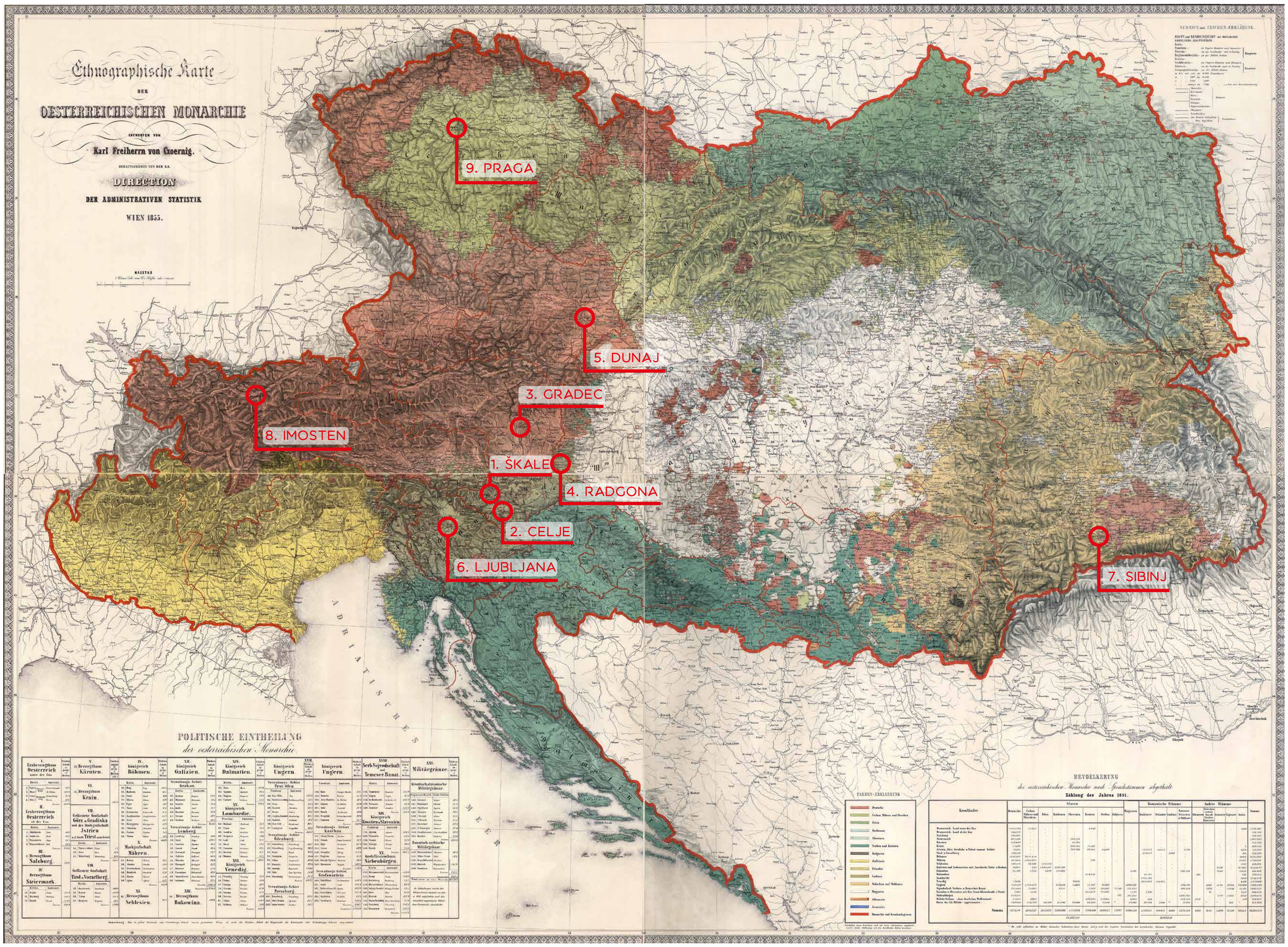

Etnografski zemljevid Avstrijskega cesarstva iz leta 1855 (avtor Karl von Czoernig) prikazuje notranjo politično razdelitev cesarstva in prebivalstvo po jezikovnih skupinah na podlagi štetja leta 1851.

1- ŠKALE (1821-1832)
Otroštvo na rojstni Strževi domačiji v Škalah, osnovna šola v Škalah

2- CELJE-CILLI (1832-1839)
Šolanje – normalka (od 3. razreda) in gimnazija

3- GRADEC - GRAZ (1840-1848)
Študij filozofije in prava, vzgojitelj pri družini pl. Kodoličev, ki je izmenično stanovala v Gradcu in v Gornji Radgoni (1842-1848);

4- RADGONA- RADKESBURG (1842-1848)
Vzgojitelj pri družini Kodoličevih, občasno upravitelj graščine, študij

5- DUNAJ – WIEN (1848-1849)
Poslanec v avstrijskem državnem zboru za Slovenjgraški okraj

3- GRADEC – GRAZ (1849-1854)
Po razpustu državnega zbora povratek v Gradec, doktorat iz prava (2. 8. 1849), začetek službovanja na vseučilišču v Gradcu – kot docent predava avstrijsko državljansko in kazensko pravo v slovenščini (1850-1853), dela v odvetniški pisarni dr. Ulma, leta 1854 zaključi odvetniški izpit.

6- LJUBLJANA-LAIBACH (1854-1855)
Službovanje na finančni prokuraturi kot pomožni poročevalec.

7- SIBINJ- SIBIU- HERMANNSTADT (1855-1871)
Predavatelj avstrijskega civilnega, trgovinskega in meničnega prava na pravni akademiji v Sibinju.

8- IMOSTEN-INNSBRUCK (1871-1872)
Predavatelj na vseučilišču (2 semestra).

9- PRAGA-PRAG (1872-1875)
Predavatelj avstrijskega civilnega in rudarskega prava na pravni fakulteti Karlove univerze v Pragi.

Dr. Jožef Krajnc se je rodil v času, ko je **Avstrijsko cesarstvo** (1804-1867) obsegalo ozemlje vse od Češke na severu do Dalmacije na jugu ter od Lombardije na zahodu do Bukovine (predela med Romunijo in Ukrajino) na vzhodu. Njegova življenjska pot ga je s Štajerske vodila blizu skrajnih meja cesarstva.

Otroštvo je preživel v **Škalah na Strževi domačiji**, sledila so dokaj brezskrbna leta v **Celju**, kjer je zaključil normalko in gimnazijo. Življenje se mu je močno spremenilo, ko mu je leta 1838 umrl oče. Od doma ni mogel več pričakovati pomoči, saj je ovdovela mati komaj preživljala preostalo družino. Da si je lahko privoščil nadaljnje šolanje in kasneje študij v **Gradcu**, je veliko poučeval. Med 1842 in 1848 je bil vzgojitelj v družini pl. Kodoličev in izmenoma živel v Gradcu in **Radgoni**, za preživljanje in financiranje študija pa prevzemal še druga dela. V tem času je tudi največ potoval po Evropi. Na vseučilišču v Gradcu je štiri leta predaval avstrijsko državljansko in kazensko pravo (v slovenščini).

Največji del svojega odraslega življenja je dr. Jožef Krajnc preživel daleč na vzhodu, na Sedmograškem oz. v kneževini Transilvaniji, v kraju **Hermannstadt** (danes Sibiu v Romuniji, slovensko **Sibinj**). Ko mu na Štajerskem ni uspelo dobiti odvetniškega mesta, je kandidiral in bil imenovan za profesorja na pravni akademiji v Sibinju. Akademija je bila ustanovljena leta 1851 in vodena s strani Ministrstva za kulturo in šolstvo na Dunaju. Krajnc je delo nastopil leta 1855 in kmalu postal zelo ugleden član te institucije. Predaval je v nemščini. Leta 1858 se je poročil z Ljubljančanko Marijo Petrič in si z njo ustvaril družino. Leta 1861 je na pravno akademijo v Sibinj prišel poučevat tudi **dr. Leopold Pfaff**, v katerem je Krajnc našel dobrega prijatelja.

Z ustanovitvijo **Avstro-Ogrske monarhije leta 1867** se je kneževina Transilvanija oz. Sedmograška pripojila Ogrski in upravljanje pravne akademije v Sibinju je prešlo v madžarske roke. Z letom 1870 je tudi jezik na akademiji postal madžarščina.

Veliko nemško govorečih profesorjev je takrat zapustilo akademijo. Trije med njimi so našli svoje začasno delovno mesto na vseučilišču v **Innsbrucku**: dr. Leopold Pfaff je bil tja premeščen leta 1869, leta 1871 sta se mu pridružila še dr. Viktor Ritter von Mor in dr. Jožef Krajnc.

Zadnja postaja v karieri in življenju dr. Jožefa Krajnca je bila **Praga**. Bolezen je žal kmalu zaustavila njegovo profesorsko in znanstveno delo – slednjega je deset let po Krajnčevi smrti dokončal dr. Leopold Pfaff.

Strževa domačija v Škalah
(foto Opa:Art Bojan Pavšek s.p.)

Strževa domačija (Škale 78) je dobre 4 km oddaljena od Velenja, leži na pobočju Lubele. Od središča vasi Škale vodi do nje asfaltirana cesta skozi zaselek Podlubela. Dostop je možen tudi po pešpoteh, ki povezujejo Podlubelo s Hrastovcem in središče vasi z vrhom Lubele.

Ime rodbine Strž (Stershe) se je na domačiji obdržalo vse do konca 18. stoletja, nato so ga s porokami in prevzemi zamenjala druga (Krajnc, Milhar, Miklavžina), a domače ime »pri Stržu« se je ohranilo. Danes na tej domačiji živi Branko Miklavžina z ženo Darjo in otroki Blažem, Sašo in Anžetom.

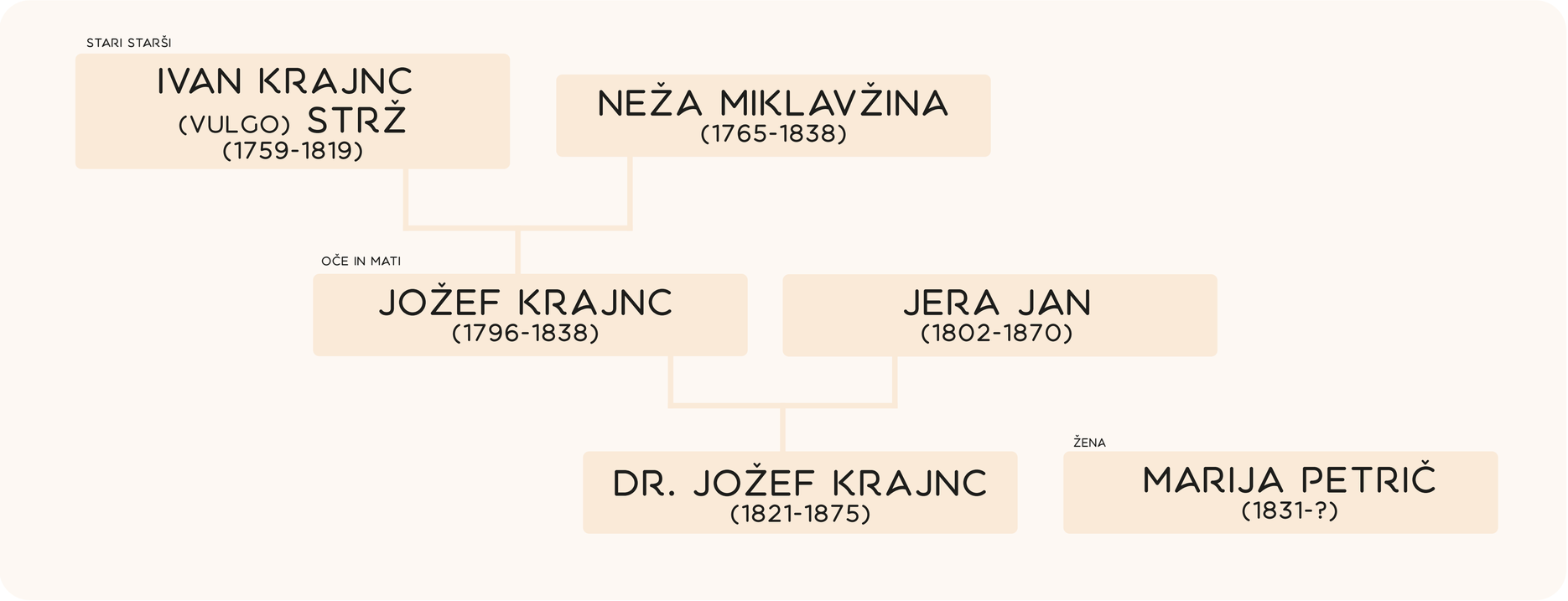

Predniki dr. Jožefa Krajnca – izsek iz družinskega drevesa
(Vera Pogačar, vir: matične knjige Nadškofijski arhiv Maribor in Ljubljana)

Ob Strževi domačiji je urejeno počivališče, od koder je lep razgled na Škale, sosednji Hrastovec, velik del Šaleške doline ter na hribe v ozadju. V sklopu počivališča je bilo leta 2021 postavljeno **obeležje dr. Jožefa Krajnca**, rojenega pred 200. leti na tej domačiji.

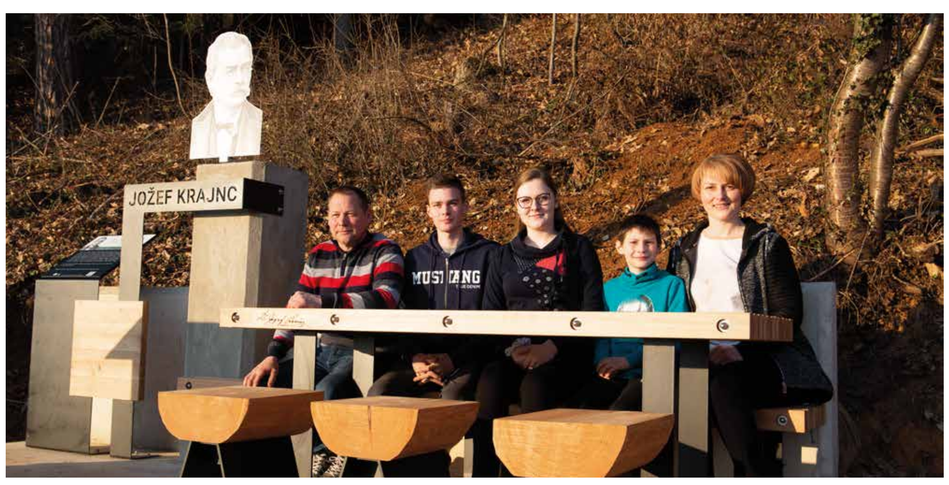

Obeležje pri Strževi domačiji
(idejna zasnova Ana Glinšek, foto Tanja Verboten)